

Vreemde eend in de bijt

PgD-Studiemiddag 5 juni 2026

Over wat voor gedrag hebben we het?

1. Sociaal onaangepast gedrag
  - Impulsief
  - Egoïstisch
  - Geen rekening houden met anderen
  - Grenzen van de ander overschrijden
  - Verlies van decorum
  - Kinderachtig
  - Anderen benadelen

2. Niet directe herkenbaar als behorende tot een bepaalde aandoening, niet passend in de (doel)groep. Die hoort hier niet.

Wat is de opgave voor ons als psychologen?

Begrijpen en daarmee begrip kweken voor anderen (psycho educatie)

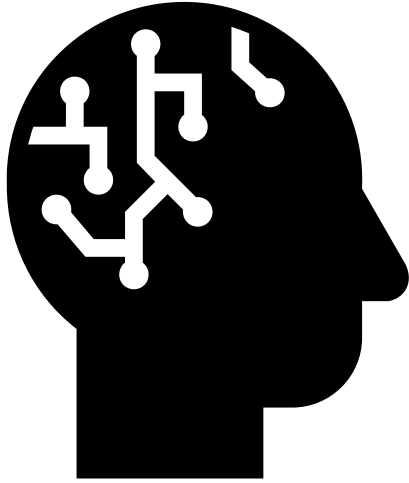
Analyseren, achterliggende behoeften bepalen en daarmee het gedrag of de beleving van client positief beïnvloeden

De client weer in verbinding brengen met de mensen in zijn of haar omgeving

Of een andere, beter passende omgeving vinden voor de client in kwestie

Voorbeelden in mijn eigen werk

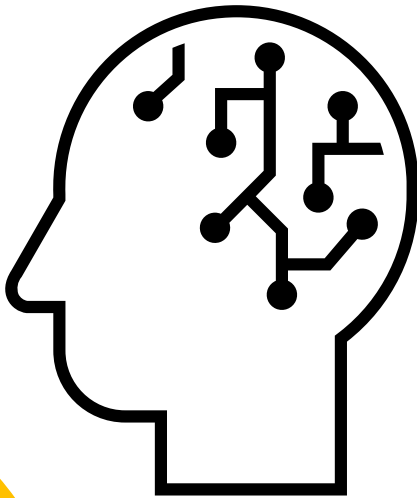
- Een vrouw op een dagbesteding van begin 80 die veel over seks praat en verhalen vertelt over minnaars en relaties die niet altijd blijken te kloppen
- Een man op de dagbesteding die voortdurend praat en nooit luistert
- Een vrouw in een zorgvilla die 's nachts urineert op de grond
- Een vrouw in het verpleeghuis die hardop benoemt dat alle mensen daar knettergek zijn, behalve zichzelf uiteraard.
- Een man in het verpleeghuis die iedereen commenteert en zich seksistisch en racistisch uitlaat
- Een man die thuis woont en volledig onverschillig is naar zijn vrouw en naar alle taken in huis

Welke verklaringmodellen zijn er?

Altijd al zo geweest

- licht verstandelijk beperk
- autisme, ontwikkelingsstoornis
- persoonlijkheidstoornis

Een compleet ander mens

- verworven psychiatrische aandoeningen
- verslavingsproblematiek
- NAH, dysexecutief syndroom
- dementie

Verschillende theoretische achtergronden

Klinische psychologie

Persoonlijkheid: HAP, Toine Thissen

Schemaleer. Wetenswaardig werk Arjen Videler en Leon Botter

Ontwikkelingspsychologie

Emotionele ontwikkeling: SEO Marsman en van Klaveren

Neuropsychologie

Sociale cognitie: Voordracht Sylvia Poorthuis

Meetinstrumenten: de HAP

- HAP: speciaal ontwikkeld voor de ouderenzorg. Geeft behoeften aan per profiel, persoonlijkheidskenmerk. Goed doorontwikkeld, mooie digitale ondersteuning.
- Tien klinisch relevante schalen
- Dit zijn: sociaal afzijdig gedrag, onzeker gedrag, kwetsbaar in de omgang, somatiserend gedrag, wanordelijk gedrag, rigide gedrag, perfectionistisch gedrag, moeilijk in de omgang, zelfingenomen gedrag en grillig en impulsief gedrag.
- Uitbreiding met neiging tot agressie (emotie- of agressieregulatie)
- Uitbreiding screening van autismespectrum
- Goedgekeurd COTAN, relevante normgegevens

Emotionele ontwikkeling

- Emotionele ontwikkeling is een onderdeel van het ontwikkelings(dynamisch) model van Dösen; een holistisch model waarin gekeken wordt naar de totale mens in al zn aspecten en domeinen (biologisch, psychisch, sociaal en ontwikkeling). Staan met elkaar in verband. Gebaseerd op Piaget (cognitieve ontwikkeling), Erikson (ontwikkelingsfasen), Freud, Mahler (psychodynamisch), Luria (brein ontwikkeling), Bowlby (hechting)
- Het doel van kijken naar emotionele ontwikkeling zoals beschreven in het boek: *Ontdekken wat zijn basale behoeften en motivaties zijn, onderliggend aan het gedrag en om aan de hand hiervan te zoeken naar de best passende ondersteuning.*

Een keur aan diagnostisch materiaal: SEO-V, posters, kleurenprofiel

Domeinen	SEO-V <ol style="list-style-type: none"> 1. Omgaan met eigen lichaam 2. Omgaan met belangrijke anderen 3. Omgaan met een veranderende omgeving – permanentie van object 4. Differentiatie van emoties 5. Omgaan met mede cliënten 6. Omgaan met materiaal – activiteiten 7. Communicatie 8. Affectregulatie
----------	---

De eindscore op de SEO, de ontwikkelingsleeftijden en de koppeling met psychiatrische stoornissen /psychopathologie worden losgelaten. Er wordt voor gepleit om te kijken naar wat er in welke context meer of minder op de voorgrond staat.

- Aansprekende terminologie
- Onderscheid kunnen/aankunnen
- Goed bruikbaar in overleg met zorgteams, md-team, familie
- Niet aangepast aan ouderen, wel mooie praktische handleiding van Marsman en van Klaveren
- Niet gevalideerd bij ouderen, onderzoek in kinderschoenen, o.m. bij academische werkplaatsen
- Fasenindeling: stigmatiserend en te weinig contextueel

2. Omgaan met belangrijke anderen

aantal
items

1. Fase 0-6 maanden	☐ Sociaal contact ontstaat voornamelijk tijdens de bevrediging van basisbehoeften (bijv. voeding, hygiëne, aanraking). ☐ Kalmeert tijdens lichamelijk contact met de belangrijke andere (bijv. door omarmen, samen wiegen). ☐ Contact vindt voornamelijk plaats via de zintuigen (bijv. voelen, ruiken, proeven). ☐ Geniet van het voelen van eigen lichamelijke grenzen door zintuiglijke prikkels van de belangrijke andere (bijv. innige omarming, strelen, masseren, wiegen, kietelen). ☐ In een onrustige omgeving is het moeilijker contact te maken (overprikkeling).	
2. Fase 6-18 maanden	☐ Het welbevinden hangt af van de aanwezigheid van de belangrijke andere. ☐ Geeft de voorkeur aan contact met de belangrijke andere. ☐ Blijft in een onbekende omgeving in de nabijheid van de belangrijke andere. ☐ Protesteert bij het verbreken van het contact met de belangrijke andere. ☐ Zoekt actief de nabijheid van de belangrijke andere op (zoals een schaduw).	
3. Fase 1,5-3 jaar	☐ Volhardt in de eigen wil. ☐ Wil aandacht en test gelijktijdig de grenzen af. ☐ Gaat akkoord met alternatieven. ☐ Houdt zich enkel aan regels als de gezagsfiguren aanwezig zijn. ☐ Zegt volhardend "neen" om de eigen wil door te zetten.	
4. Fase 4-7 jaar	☐ Vraagt naar het oordeel van de belangrijke andere om bevestiging te krijgen. ☐ Wil de rol van de gezagsfiguur overnemen ('assistent opvoeder'). ☐ Neemt zelfstandig beslissingen en kan hiervan de onmiddellijke gevolgen inschatten (bijv. bij het oversteken van een straat). ☐ Identificeert zich met rolmodellen, waarbij kenmerkend gedrag wordt geïmiteerd. ☐ Wil als man/jongen of vrouw/meisje (m.b.t. geslacht) aangesproken en behandeld worden.	
5. Fase 8-12 jaar	☐ Wil zich meten aan de belangrijke andere. ☐ Houdt zich aan de sociale regels, ook bij afwezigheid van gezagsfiguren. ☐ Oriënteert zich meer naar medecliënten in plaats van naar gezagsfiguren. ☐ Zoekt rolmodel buiten de directe omgeving (bijv. trainer van een sportclub). ☐ Wil zich waarmaken door taken over te nemen en te tonen aan de belangrijke andere ('kijk naar mij').	

Sociale Cognitie